ZMENY PRIESTOROVEJ DIFERENCIÁCIE MALOOBCHODNEJ SIETE MESTA NITRA V ROKOCH 1992 AŽ 2011

Miroslava Trembošová, Peter Tremboš

Abstract

The presented analysis of the spatial structure of retail trade is the continuing work on major retail center in Nitra during the years 1992-2011. Based on the temporal, spatial and functional analysis of selected indicators of retail network, the analysis aims to identify in the city of Nitra the development stage and the patterns of spatial and functional differentiation.

Keywords: spatial differentiation, retail network, area parameter, Nitra town

Úvod

Maloobchodná sieť predstavuje vysoko variabilný subsystém kultúrnej krajiny, ktorý je tradične úzko prepojený so sídelnou štruktúrou. Citlivo reaguje na zmeny v sociálnej a ekonomickej situácii. Preto sa javí ako veľmi dobrý indikátor vývoja systému osídlenia i vnútornej štruktúry jednotlivých sídiel.

V tomto príspevku sme sa zamerali na hodnotenie zmien priestorovej diferenciácie maloobchodnej siete mesta Nitra v rokoch 1992 až 2011 na základe vývoja tzv. plošného parametra, ktorý bol vyhodnotený za jednotlivé mestské časti. Tento parameter vyjadruje veľkosť predajnej plochy v m² na 1000 obyvateľov.

Naším cieľom bolo na základe priestorovej analýzy vybraných ukazovateľov maloobchodnej siete identifikovať v meste Nitra zákonitosti jej priestorovej diferenciácie.

Metodické východiská

Problemátike maloobchodnej siete sa v poslednom období v našej i zahraničnej literatúre venuje celý rad autorov. Ako príklad možno spomenúť práce Kurose-Hagishima (1995), Beluszského (1999), Olšovej, (2001), Lauka (2004a, 2004b, 2006), Lauka, Tolmáčiho a Križana (2005 a 2008), Szczyrbu (1999, 2000, 2002), Pulpitlovej (2002, 2005), Fertaľovej (2005), Fertaľovej a Klamára (2006), Fertaľovej a Vargu (2008) a Mitříkovej (2008).

Detailným hodnotením zmien v priestorovej diferenciácii maloobchodnej siete je však venovaný relatívne malý počet odborných publikácií (napr. Bednář, 2005, Szczyrba, 1998, 2001, Muliček, 2004). Z tých, ktorí pri tejto analýze využívajú metódu hodnotenia plošného parametra možno spomenúť napr.

Szczyrbu (2002). Vzhľadom na vysokú náročnosť získavania takýchto údajov ide skôr o ojedinelé práce.

Metodický postup

Plošný parameter (m^2 na 1000 obyvateľov resp. $\text{m}^2/1$ obyvateľa) je medzinárodne uznávaným maloobchodným sekundárnym ukazovateľom, poukazujúcim na veľkosť predajnej plochy bez skladových priestorov. Je vhodný indikátor priestorových zmien v maloobchode využívaný urbanistami, architektmi, územnými plánovačmi a samozrejme geografmi.

Vývoj plošného parametra bol hodnotený počas sledovaných rokov 1992, 2002, 2005, 2008 a 2011. Matematickými metódami sme sa snažili identifikovať priestorovú konfiguráciu a dynamiku zmien plošného parametra. Súbežne s tým sme si všímali niektoré významné sily a procesy maloobchodnej siete, ktoré sa rozhodujúcim spôsobom podieľajú na modelovaní priestorovej štruktúry mesta.

Na základe postulátov zahraničných odborníkov sme analýzu prispôbili overeniu hypotéz: vznik polycentrického modelu MO siete, lokalizovanie a výstavba významných MO prevádzok najmä na okraji mesta a stieranie rozdielov medzi mestskými časťami.

Analýzu priestorových zmien sme spracovali dvoma odlišnými postupmi. V prvom spôsobe sme zisťovali priemerné medziročné veľkosti zmien plošného parametra v percentách, kde hodnota celomestského priemeru vstupovala do zisťovania ako 100 %. Výsledkom prvého postupu sú dve vlastnosti priestorovej diferenciácie:

1. stanovenie predpokladanej hierarchickej úrovne mestských častí podľa absolútnej veľkosti plošného parametra (*miestna, mestská, regionálna a nadregionálna*),
2. stanovenie stupňov vybavenosti mestských častí predajnou plochou podľa relatívnej veľkosti plošného parametra (*extrémne nízka, veľmi nízka, nízka, priemerná, vysoká, veľmi vysoká a extrémne vysoká*).

Výsledkom druhého postupu je intenzita zmien priestorovej štruktúry plošného parametra, ktorý vychádza z poznania teórie geometrických priemerov. Podľa Bartscha (1987), ak nie je možné zistiť jednotlivé hodnoty pozorovania (hodnoty javu každý rok, resp. mesiac, deň), ale len ich dielčie súbory (v našom prípade bolo PP na úrovni mestských častí určené len v roky 1992, 2002, 2005, 2008 a 2011), tak dynamickosť sledovaného javu počas jednotlivých etáp (1992-2002, 2002-2005, 2005-2008 a 1992-2011), vyjadríme cez priemerné tempo rastu, teda:

$$W = ({}^{n-1}\sqrt{x_n/x_1}) \cdot 100(\%),$$

kde „n“ je počet rokov v sledovanom období
 x_n - posledný meraný údaj v sledovanom období

x_1 - prvý meraný údaj v sledovanom období

Bartsch (1987) ďalej uvádza, že ak je výsledok W vyšší ako 100 ide o rastúce priemerné tempo rastu, ak je W menšie ako 100 ide o klesajúce priemerné tempo rastu. Čím viac sa hodnota W vzdďaľuje od 100, tým je priemerné tempo sledovaného obdobia buď rýchlejšie ($W > 100$), alebo pomalšie ($W < 100$). Rovnakú metodiku výpočtu použitú za rovnakých podmienok nachádzame i v prácach Cipru (1990) a Novákovej (2008).

V prvom medziobdobí 1992-2002 sa podiely hodnôt plošných parametrov odmocnili na 9, ($^9\sqrt{}$, pretože ide o obdobie 10 rokov a $n-1$) v období 2002-2005 a rovnako 2005-2008 sa odmocnili na 2 ($\sqrt{}$ - obdobie 3 rokov), v rokoch 2008-2011 išlo o výpočet odmocniny na 2 ($\sqrt{}$ - obdobie 3 rokov) a v období rokov 1992-2011 sme podiely hodnôt plošných parametrov odmocnili na 18 ($^{18}\sqrt{}$, obdobie 19 rokov).

Dynamika plošného parametra

Zhromaždením dát o predajných plochách a aplikáciou výpočtu plošného parametra (PP) na úrovni mestských častí v sledovaných rokoch sme identifikovali pozíciu mestských častí.

Prvý variant analýzy spočíval v identifikácii predpokladanej hierarchickej úrovne mestských častí podľa absolútnej veľkosti plošného parametra. Získané hodnoty sa pohybovali v rozmedzí 85 m²/1000 obyv. po 12 775 m²/1000 obyvateľov (tab. 1).

Porovnaním rôznych modelácií bola najvhodnejšia štvorstupňová hierarchizácia mestských častí (**miestna: do 250 m²/1000 obyv., mestská: 251-1500 m²/1000 obyv., regionálna: 1501-10 000 m²/1000 obyv. a nadregionálna hierarchická úroveň: 10 001 a viac m²/1000 obyv.**), ktorá v postačujúcej miere interpretovala postavenie všetkých mestských častí v priestorovej štruktúre maloobchodnej siete).

Je však nutné podotknúť, že rozvoj maloobchodnej siete v niektorých častiach mesta bol taký rýchly a intenzívny, že nebolo možné stanoviť hierarchizáciu uplatnenú počas celého obdobia od roku 1992, kedy sme identifikovali len regionálnu, mestskú a miestnu úroveň (od 85 - 3366 m²/1000 obyv. (tab. 1). Výsledky prieskumu a ich kalkulácia potvrdili, že príchodom veľkoformátovej predajne Cash&Carry Metro do priestoru mestskej časti Kynek vyzdvihli túto periférnu mestskú časť Nitry z mestskej do nadregionálnej úrovne. Kým v roku 1992 regionálnu úroveň dosiahli dve mestské časti, centrálné Staré Mesto s tradičným obchodným „geniom loci“ a Mlynárce, v roku 2008 ju evidujeme už v štyroch mestských častiach. Rozmiestnenie regionálnej úrovne pozoruhodne vytvára priestorovú kompaktnosť, ktorej východným bodom bolo Staré Mesto, odkiaľ sa „regionalita“ maloobchodnej siete rozšírila do okolitých mestských častí pozdĺž hlavných dopravných koridorov v smere západ, juh a východ (mapa 1).

Tab. 1: Veľkosť zmeny plošného parametra v rokoch 1992, 2002, 2005, 2008 a 2011 (v %)

Table 1: Size of area parameter change in years 1992, 2002, 2005, 2008 and 2011 (in %)

Mestské časti	1992	2002	2005	2008	2011	1992-2002*	2002-2005*	2005-2008*	2008-2011*	1992-2011*
Čermáň	366	343	414	478	787	-6,28	20,69	15,46	64,4	115
Diely	121	57	43	65	54	-52,9	-24,56	51,16	-16,9	-55,4
Dolné Krškany	213	606	310	458	773	185	-48,84	47,74	68,8	262,9
Dražovce	162	242	117	115	115	49,4	-51,65	-1,71	0	-29
Horné Krškany	297	996	5317	4871	7491	235	433,83	-8,39	53,8	2422,9
Chrenová	469	650	1057	3922	3915	38,6	62,62	271,1	-0,18	734,8
Janíkovce	85	125	86	81	35	47,1	-31,2	-5,81	-56,8	-58,8
Klokočina	133	241	271	541	548	81,2	12,45	99,63	1,29	312
Kynek	724	12775	10552	10387	9416	1664,5	-17,4	-1,56	-9,35	1200,6
Lužianky	601	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mlynárce	3366	2344	2398	4533	7101	-30,4	2,3	89,03	56,65	110,96
Párovské Háje	454	262	105	103	-	-42,3	-59,92	-1,91	-	-
Staré Mesto	1602	2298	3192	4447	5684	43,5	38,90	39,32	27,82	254,81
Štitáre	145	177	-	-	-	22,07	-	-	-	-
Zobor	274	259	91	85	106	-5,47	-64,86	-6,59	24,71	-61,31
NITRA	565	824	1004	1933	2223	45,8	21,8	92,53	15	293,45

*hodnota predchádzajúceho zisťovania (roku) vstupovala ako 100 %

Výpočty: M. Trembošová, 2014

Miestna úroveň v priebehu všetkých štyroch sledovaných rokov je príznačná pre mestské časti Diely, Dražovce a Janíkovce. K poklesu z mestskej na miestnu úroveň pozíciu došlo v mestských častiach Zobor a Párovské Háje na základe zvýšenia počtu obyvateľov a zániku predajní. Postúpenie z miestnej na mestskú úroveň bolo zistené v Dolných Krškanoch a na Klokočine.

Nezmenená pozícia kopírujúca hierarchické postavenie z roku 1992 bola determinovaná v mestskej časti Staré Mesto, Mlynárce a Čermáň.

Aj vývoj počtu úrovní je postupný. Kým v roku 1992 sme nezaznamenali žiadnu nadregionálnu maloobchodnú mestskú časť, príchodom Metra Cash&Carry do Kyneku sa situácia výrazne mení. Kynek sa stáva jedinou zónou s nadregionálnym významom, pričom si uvedenú pozíciu zachoval takmer 10 rokov od roku 1999.

Regionálna maloobchodná úroveň bola zistená v Starom Meste a Mlynárčiach. Ide o najstaršiu centrálnu časť mesta, ktorá bola charakteristická pre rozvoj maloobchodu. V prípade Mlynárieč sa jedná o mestskú časť s dlhodobou orientáciou na obslužnú funkčnú zónu, s nižším počtom trvale bývajúcich osôb. Regionálnu pozíciu zaznamenávajú aj Horné Krškany, ktorých vývoj bol podporený najmä novou alokáciou automobilových predajní, predajní so stavebným a nábytkárskym tovarom. Regionálnu úroveň dosiahla i čiastočne „gentrifikujuca“ mestská časť Chrenová príchodom obchodných centier (OC Centro Nitra a ZOC Max) a hobby-marketom Baumax, priamo naviazaných na najvýznamnejšie mestské komunikácie.

V Čermáni zostala zachovaná mestská úroveň vybavenosti, Klokočina a Dolné Krškany túto úroveň v priebehu sledovaných rokov dosiahli. To sa podarilo aj vďaka rozsiahlym adaptáciám, lokalizácii špecializovaných a veľkoplošných predajní. Znižovanie hierarchickej úrovne z mestskej na miestnu bolo potvrdené v časti Párovské Háje a Zobor. V oboch prípadoch ide o periférne mestské časti s prevažujúcou obytnou funkciou, trvale posilňované procesmi suburbanizácie, s úzko vybudovanou maloobchodnou sieťou. Zároveň sa v týchto mestských častiach rušili maloobchodné predajne. V Párovských Hájoch boli v roku 2008 jediné potraviny prepojené s miestnym pohostinstvom, kde pracovala jedna osoba v oboch subjektoch. Prieskumom v roku 2011 tento stav nebol potvrdený a Párovské Háje ako jediná mestská časť v Nitre už neposkytuje maloobchodné služby (mapa 1), hoci počet obyvateľov sa zvýšil z 388 v roku 2008 na 406 v roku 2011.

Stav hierarchizácie mestských častí podľa plošného parametra z roku 1992 do troch úrovní je identifikovaný opäť v roku 2011. Kynek stráca nadregionálne postavenie a s hodnotou 9416 m²/1000 obyv. (najvyšší parameter v meste Nitra) mierne klesol pod hranicu nadregionálnej úrovne (10 000 m²/1000 obyv.). Tento pokles o jeden hierarchický stupeň v Kyneku vznikol zvýšením počtu trvalo bývajúcего obyvateľstva, ten sa za dva roky zvýšil z 543 na 599 obyvateľov, pretože podľa terénneho prieskumu stav v maloobchodných predajniach bol voči roku 2008 nezmenený. Z databázy sa vytrácajú i Párovské Háje zrušením jedinej prevádzky. Pre obe dotknuté mestské časti je charakteristický narastajúci počet obyvateľov súvisiaci so spustením suburbanizačnej špirály v meste Nitra.

Priemerná hodnota plošného parametra posúva pozíciu mesta Nitra počas sledovaného obdobia z mestskej (565 m²/1000 obyv.) na regionálnu maloobchodnú úroveň (2223 m²/1000 obyv.). Výsledkom analýzy vývoja plošného parametra podľa absolútnych hodnôt na úrovni mestských častí mesta Nitra je zmena monocentrického modelu mesta v roku 1992 (mapa 1), kde najvyššiu regionálnu maloobchodnú úroveň dosiahla centrálna MČ Staré Mesto, na **polycentrický typ** v roku 2011, kde Staré Mesto zaostáva za okolitými mestskými časťami s regionálnou MO úrovňou (Mlynárce, Chrenová, Horné Krškany), dokonca MČ Kynek na západnom okraji dosahuje nadregionálnu maloobchodnú rovinu.

Vybavenosť mestských častí predajnou plochou

Druhým hodnotiacim kritériom analýzy zmien PP, indikujúcim priestorovú štruktúru maloobchodnej siete, je **vybavenosť mestských častí predajnou plochou** podľa relatívnej veľkosti plošného parametra (tab. 2).

Tab. 2: Veľkosť plošného parametra v rokoch 1992 až 2011

Table 2: Size of area parameter in years 1992-2011

Mestské časti	Absolútna veľkosť (m ² na 1000 obyvateľov)					Relatívna veľkosť (v % priemeru)				
	1992	2002	2005	2008	2011	1992	2002	2005	2008	2011
Čermáň	366	343	414	478	787	65	42	41	25	35
Diely	121	57	43	65	54	21	7	4	3	3
Dolné Krškany	213	606	310	458	773	38	74	31	24	35
Dražovce	162	242	117	115	115	29	29	12	6	5
Horné Krškany	297	996	5317	4871	7493	53	121	530	252	337
Chrenová	469	650	1057	3922	3915	83	79	105	203	176
Janíkovce	85	125	86	81	35	15	15	9	4	2
Klokočina	133	241	271	541	548	24	29	27	28	25
Kyneč	724	12775	10552	10387	9416	128	1550	1051	537	424
Lužianky	601	-	-	-	-	106	-	-	-	-
Mlynárce	3366	2344	2398	4533	7101	596	284	239	235	319
Párovské Háje	454	262	105	103	-	80	32	10	5	-
Staré Mesto	1602	2298	3192	4447	5684	407	279	318	230	256
Štítáre	145	177	-	-	-	26	21	-	-	-
Zobor	274	259	91	85	106	48	31	9	4	5
NITRA	565	824	1004	1933	2223	100	100	100	100	100

Výpočty: M. Trembošová, 2014

Potvrdili sme, že najvhodnejšou stupnicou je variant sedemúrovňovej hierarchizácie: **extrémne nízka: do 10 %; veľmi nízka: 11-25 %; nízka: 26-50 %; priemerná: 51-150 %; vysoká: 151-250 %; veľmi vysoká: 251-350 %; extrémne vysoká: 351 a viac %** (mapa 2).

Temporálna analýza rokov 1992, 2002, 2005, 2008 a 2011 indikovala zvyšovanie počtu úrovní a teda segmentáciu v MO vybavenosti mestských častí. Jednoznačne sme identifikovali zmenu v každej mestskej časti, čo potvrdzuje vysokú dynamickosť v maloobchodnej vybavenosti mestských častí Nitry. Kým

v roku 1992 sme zaznamenali štyri úrovne a šesť mestských častí sa približovalo k priemernej vybavenosti, v roku 2011 pozorujeme šesťstupňovú úrovňovú segmentáciu, kedy priemernú hodnotu plošného parametra mesta Nitra (2223 m²/1000 obyv.) nedosahuje ani jedna mestská časť a mestské časti sa diferencujú do silných protipólových úrovní.

Najvýraznejšie pozitívne tempo rastu maloobchodnej vybavenosti bolo v Kyneku (až o 1422 % v období rokov 1992-2002) a Horných Krškanoch (o 409 % v rokoch 2002-2005). V oboch vybavenosť z priemernej úrovne postúpila na najvyššiu extrémne vysokú, i keď v sledovanom období 2005-2008 Horné Krškany klesli o 278 %. Napriek tomu si doteraz zachovávajú veľmi vysokú úroveň vybavenosti. Pozitívnu zmenu vo vybavenosti zaznamenala Chrenová a Klokočina.

Kým Chrenová z priemernej úrovne postúpila do úrovne vysokej zvýšením vybavenosti o 120 %, Klokočina z veľmi nízkej roviny postúpila na nízku (len 5 % v rokoch 1992-2002). V ostatných mestských častiach z hľadiska vybavenosti sledujeme relatívny pokles predajných plôch. Najdôležitejší je pokles v centre mesta časti Staré Mesto v rokoch 1992-2008, kedy z extrémne vysokej úrovne plynule zostúpila na vysokú úroveň, teda vybavenosť meraná relatívnou veľkosťou plošného parametra sa znížila o 177 %. V ostatných dvoch rokoch ľahko stúpila v rámci vysokej úrovňovej hladiny vybavenosti o 26 %.

Rovnako Mlynárce, extrémne vysoko vybavené v roku 1992, klesli o dve úrovne, ale už v prvom období 1992-2005. Dramatický úpadok z priemernej na veľmi nízku hladinu sme zaznamenali v Čermáni (-40 %) a v Párovských Hájoch dokonca z priemernej na extrémne nízku (-75 %) pozíciu s úplným zrušením maloobchodu v roku 2011. Pokles z nízkej na extrémne nízku rovinu bol aj v mestskej časti Zobor (-44 %), s dramatickejším rázom poklesu v období 2002-2005 a Dražovce (-23 %), ale s miernejším, pozvoľným rázom poklesu. Úpadok z nízkej na extrémne nízku rovinu bol zaznamenaný v Dieloch (o 18 %) a Janíkovciach (o 13 %). Dolné Krškany mali osobitý vývoj, pretože v prvom období (1992-2002) zvýšili svoje postavenie z nízkej na priemernú rovinu o 36 % a následne v období 2002-2011 pozvoľne klesli na tú istú úroveň ako v roku 1992.

Kým v roku 1992 sa relatívna hodnota PP pohybovala v 3 intervaloch od veľmi nízkej po priemernú, v roku 2011 nadobudla hodnoty 6 intervalov od extrémne nízkej po extrémne vysokú, pričom priemerná úroveň maloobchodnej vybavenosti nebola dosiahnutá v žiadnej mestskej časti.

Konkrétne hodnoty priemerného ročného tempa rastu plošného parametra mestských častí Nitry v sledovaných obdobiach uvádzame v (tab. 3). V prvom medziobdobí 1992-2002 sa hodnoty priemerného tempa rastu plošného parametra pohybovali v rozmedzí relatívnych hodnôt 91,98 % v Dieloch až po 137,57 % v Kyneku (mapa 2). Dynamické zmeny registrujeme v Horných a Dolných Krškanoch, nasleduje Klokočina, Dražovce a Janíkovce. Staré Mesto s priemernou medziročnou zmenou 104,09 % zaznamenalo nižšie tempo rastu ako už uvedené periférne časti mesta.

Tab. 3: Priemerné ročné tempo rastu plošného parametra v %

Table 3: The average annual growth rate of the area parameter in %

Mestské časti	1992-2002	2002-2005	2005-2008	2008-2011	1992-2011
Čermáň	99,28	109,86	107,45	164,64	104,61
Diely	91,98	86,86	122,95	83,08	95,36
Dolné Krškany	112,32	71,53	121,55	168,78	107,88
Dražovce	104,56	69,53	99,14	100	98,01
Horné Krškany	114,39	231,05	95,71	153,79	120,91
Chrenová	103,69	192,63	192,63	99,82	113,31
Janíkovce	104,38	82,95	97,05	43,2	99,72
Klokočina	106,83	106,04	100,65	101,29	108,60
Kynek	137,57	90,88	99,22	90,65	116,96
Mlynárce	96,06	101,15	137,49	156,65	101,77
Párovské Háje	94,08	63,31	99,04	-	-
Staré Mesto	104,09	117,86	118,03	127,82	106,13
Zobor	99,38	59,27	96,65	124,71	93,35
NITRA	104,28	110,39	138,76	115,00	108,39

napr. Čermáň₁₉₉₂₋₂₀₀₂ ($\sqrt[3]{343/366}$). 100 = 99%,

Výpočty: M. Trembošová, 2014

Výraznejší nárast tempa plošného parametra, zaznamenala Chrenová (192,63 %) a Staré Mesto (117,86 %), pozvoľnejší nárast Čermáň (109,86 %) a Klokočina (106,04 %), naopak periférne časti mesta zaznamenali spomalenie tempa rastu, najmä Zobor (59,27 %), Párovské Háje (63,31 %), Dražovce (69,53 %), Dolné Krškany (71,53 %), Janíkovce (82,95 %), Diely (86,86 %) a Kynek (90,88 %). Pozitívna dynamika rastu sa presunula do vnútorného mesta a na hranicu s vonkajším mestom, periféria zaznamenáva útlm v porovnaní s predchádzajúcim vývojom.

Intenzita zmien plošného parametra v treťom medzi období 2005-2008 sa pohybovala v rozmedzí relatívnych hodnôt 192,63 % až 95,71 %. Pozitívna dynamika bola zaznamenaná v Chrenovej (192,63 %), Mlynárčiach (137,49 %), Dieloch (122,95 %), Dolných Krškanoch (121,55 %), v Starom Meste (118,03 %) a na Klokočine (100,65 %).

Klesajúce medziročné tempo plošného parametra sme zaregistrovali v Horných Krškanoch (95,71 %), Zobore (96,65 %), Janíkovciach (97,05 %), Párovských Hájoch (99,04 %), Dražovciach (99,14 %) aj v Kyneku (99,22 %). Pozitívna dynamika zmien sa sústredila do najľudnatejších sídlisk Chrenovej,

Klokočiny a Dielov, ďalej do Mlynárieč a Starého Mesta ako tradičných maloobchodných zón.

Rozmer medziročných zmien z mapy 3 identifikovaný pre obdobie rokov 2008-2011 nadobudol u šiestich mestských častí rastúce tempo, Dolné Krškany 168,78 %, Čermán 164,64 %, Mlynárce 156,65 %, Horné Krškany 153,79 %, ako aj Staré mesto 127,71 % i Zobor 124,71 %. Počas dvoch rokov sa pozitívne vyvíjalo aj tempo rastu PP celého mesta (o 28 % oproti predchádzajúcemu obdobiu), teda recesia v maloobchodnom sektore mesto Nitra v rokoch 2008-2011 nepostihla, práve naopak maloobchod posilnil.

Dynamiku celého sledovaného obdobia 1992-2011 prezentuje mapa 3. Hodnoty sa pohybujú v rozmedzí 120,91 % až 93,35 %. Najdynamickejšie priemerné ročné tempo rastu plošného parametra bolo zaznamenané v mestskej časti Horné Krškany a dvoch okrajových mestských častiach Kynek a Chrenová. Priemerné hodnoty v dynamike sme identifikovali v Klokočine a Starom Meste, a taktiež v južnej satelitnej časti Dolné Krškany. Najvýraznejší medziročný pokles rastu plošného parametra dosiahol Zobor (93,35 %), Janíkovce (99,72 %) a Diely (95,36 %). Najnižšie medziročné výkyvy, teda pomerne stálu stabilitu ukazovateľa plošného parametra sme identifikovali v Čermáni a Mlynárčiach, pričom sa pohybovali v rozmedzí relatívnych zmien na úrovni 1 až 4 %. Párovské Háje od roku 2011 boli bez maloobchodnej siete.

Výsledky za mesto Nitra dokumentujú narastajúce tempo medziročných zmien plošného parametra počas všetkých riešených období, keďže tempo rastu vždy vystúpilo nad 100 %, dokonca v rokoch 2005-2008 až na 138,76 %. Obdobie najpriaznivejšieho rozvoja maloobchodu v meste Nitra spadá do rokov 2005-2008.

Posledný variant hodnotenia PP poukázal **na medziročnú dynamickosť plošného parametra** vyjadreného **priemerným tempom rastu**, či už narastajúceho alebo klesajúceho a potvrdil predpoklad o maloobchode, ako o veľmi dynamickom segmente hospodárstva.

Mapa 1: Pozícia mestských častí Nitry v priestorovej štruktúre maloobchodnej siete v roku 1992, 2002, 2005, 2008 a 2011

Map 1: Position of urban parts of Nitra town in spatial structure of the retail network in years 1992, 2002, 2005, 2008 and 2011

1992

2002

2005

2008

2011

Mapa 2: Vybavenosť mestských častí Nitry predajnou plochou v roku 1992, 2002, 2005 2008 a 2011

Map 2: Facilities of urban parts of Nitra town by sales area in years 1992, 2002, 2005, 2008 and 2011

1992

2002

2005

2008

2011

Vybavenosť mestských častí predajnou plochou podľa relatívnej veľkosti plošného parametra

- extrémne nízka (do 10 %)
- veľmi nízka (11 až 25 %)
- nízka (26 až 50 %)
- priemerná (51 až 150 %)
- vysoká (151 až 250 %)
- veľmi vysoká (251 až 350 %)
- extrémne vysoká (351 % a viac)

Mapa 3: Priemerná medziročná veľkosť zmeny plošného parametra mestských častí Nitra v rokoch 1992-2002, 2002-2005, 2005-2008, 2008-2011 a 1992-2011

Map 3: Average annual size of area parameter change in urban parts of Nitra town in years 1992-2002, 2002-2005, 2005-2008, 2008-2011 and 1992-2011

1992-2002

2002-2005

2005-2008

2008-2011

1992-2011

— hranica mesta
— hranice mestských častí
Chrenová - názov mestskej časti

Priemerné ročné tempo rastu
plošného parametra v %

do 95
95.01 až 100
100.01 až 105
105.01 až 110
110.01 a viac
od r. 2010 bez maloobchodnej siete

Záver

Na základe získaných výsledkov možno konštatovať, že vývoj priestorovej štruktúry maloobchodnej siete mesta Nitra, hodnotený na základe plošného parametra je silne ovplyvnený počtom obyvateľov spádovej oblasti. Za tú sme so značnou dávkou zjednodušenia považovali jednotlivé mestské časti. Zároveň možno počas sledovaného obdobia pozorovať nárast rozdielov vo veľkosti plošného parametra medzi jednotlivými mestskými časťami. Dochádza k výraznej koncentrácii do malého počtu mestských častí, pričom zvyšok hodnoteného územia má túto hodnotu veľmi nízku. Domnievame sa, že takýto vývoj maloobchodnej siete nie je špecifický len pre mesto Nitra, ale v hrubých rysoch ho bude možné identifikovať aj v iných slovenských mestách.

Predpokladáme, že vyššie uvedené zmeny v maloobchodnej sieti sa zákonite prejavujú aj v zmene dopravných tokov, postupnej transformácii urbanistických štruktúr a v neposlednej miere i v nákupnom správaní sa obyvateľov s dosahom aj na iné, najmä voľno-časové aktivity. Preto považujeme takéto hodnotenie maloobchodnej siete za dôležitú súčasť socioekonomických analýz. Získané výsledky môžu mať nielen vedecko-poznávacie ale často aj rýdzo praktické využitie a to nielen v komunálnej politike a územnom manažmente ale i v podnikateľskej sfére.

PodĎakovanie

Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu VEGA 1/0799/14 „Geografické aspekty maloobchodnej siete veľkých miest v nových trhových podmienkach“.

Literatúra

- BEDNÁŘ, P. 2005. Geografie transformace maloobchodní sítě v polycentrickém městě. *AFRNUC, Geographica*, No.3, Bratislava, 2005, s. 30-43.
- BELUSZKY, P. 1999. The Hungarian Urban Network an the End of the Second Millenium. In. *Discussion papers. Centre for regional Studies of the Hungarian Academy of Sciences*. No. 44, 1999, s. 39 ISSN 0238-2008.
- FERTAĽOVÁ, J. 2005. Regionálnogeografické aspekty hodnotenia vývoja maloobchodu na Slovensku po roku 1989. In *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešoviensis*, Folia geographica 8, Prírodné vedy, Prešov, 2005, č. XLIII., s. 5-12. ISSN 1336-6157.
- FERTAĽOVÁ, J. – VARGA, P. 2008. The Huff's Probability Model and its Application on Selected Large-area Retail Units in Košice. In *Folia geographica 12*, Prírodné vedy, Prešov, 2008, s. 77-81. ISSN 1336-6149.
- FERTAĽOVÁ, J. – KLAMÁR, R. 2006. Hodnotenie návštevnosti vybraných

- veľkoplošných predajní. In *Folia geographica 10*, Prírodné vedy, Prešov, 2006, s. 140-155. ISSN 1336-6157.
- KUROSE, S. – HAGISHIMA, S. 1995. A method for identityfying accessibility properties of pedestrian shopping networks. In *Journal of Retailing and Consumer Services*, Vol. 2, No. 2, 1995, s.111-118.
- LAUKO, V. 2004A. Transformácia siete služieb v zázemí Bratislavy – okres Malacky. In *Geografické informácie 8: Stredoeurópsky priestor*, Nitra: UKF, 2004, s. 502-507 ISBN 80-8050-542-X.
- LAUKO, V. 2004B. Transformácia siete maloobchodných zariadení vo vidieckom zázemí Bratislavy po roku 1990. In *Geografické štúdie Nr. 12*, Banská Bystrica: Fakulta prírodných vied UMB, 2004, s. 110-116. ISSN 1336-7072
- LAUKO, V. 2006. Transformácia zariadení obchodu a služieb vo vidieckom zázemí Bratislavy. In *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, No. 47, Bratislava: UK, 2006, s. 109-121. ISBN 978-80-223-2447-2.
- LAUKO, V. – TOLMÁČI, L. – KRIŽAN, F. 2008. Potravinársky maloobchod na Slovensku: rurálne prostredie, čas a miesto nákupu. In *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, No. 51, Bratislava. Univerzita Komenského v Bratislave, 2008. s.41-55. ISBN 978-80-223-2447-2.
- MITRÍKOVÁ, J. 2008. *Geografické aspekty transformácie maloobchodu a nákupného správania sa na Slovensku (prípadové štúdie z miest Prešova Košice)*. Katedra geografie a regionálneho rozvoja FHPV PU, Prešov, ISBN 978-80-8068-922-3, 2008, p.213.
- MULÍČEK, O. 2004. *Město Brno v období transformace*. Disertační práce. Brno : Přírodovědecká fakulta MU, Geografický ústav. 2004, 129 s.
- OLŠOVÁ, I. 2001. Obchod a město – stav maloobchodní sítě města Brna v roce 2000. In *Geografické aspekty středoevropského prostoru : Předpoklady vstupu ČR a SR do Evropské unie*. Brno : Masarykova Univerzita, Přírodovědecká fakulta, Katedra geografie, 2001, s. 138-142. ISBN 80-210-2664-2.
- PULPITLOVÁ (TREMBOŠOVÁ), M. 2002. Dimenzie maloobchodnej siete v meste Nitra. In *Evropská integrace regionální rozvoj - regionalizace. Ústí nad Labem* : Univerzita J. E. Purkyně, 2002, s.111-120. ISBN 80-7044-409-6.
- PULPITLOVÁ (TREMBOŠOVÁ), M. 2005. Retail network of Nitra in the 1992, 2002, 2005. In *Geographical aspects of Central European Space*. Brno: Masaryk University in Brno, Faculty of Education, 2005. s. 38. ISBN 80-210-3759-8.
- SZCZYRBA, Z. 1998. Spatilally-structural Changes in Retail in the Czech republic (on the Example of the city Olomouc). In *Acta Universitatis Palackianae Olomouensis, Geographica 35*, Olomouc, 1998, s. 47-49.
- SZCZYRBA, Z. 1999. Regional aspects of creating the retail network as the basic part of territory public facilities. In *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica Supplementum No. 2/II*, Bratislava, 1999, s. 341-346 ISBN 978-80-223-2447-2.

- SZCZYRBA, Z. 2000. Základní rysy geografické struktury obchodní sítě měst. In *Urbánne a krajinné štúdie, Nr.3*. Prešov : Prešovská Univerzita v Prešove, Filozofická fakulta, Inštitút turizmu a hotelového manažmentu, 2000. s. 128-134. ISBN 80-88885-80-9.
- SZCZYRBA, Z. 2001. Několik poznámek k výstavbě velkoplošných obchodných zařízení na území města Olomouce (a jeho zázemí). In *Zaostreno na hypermarkety*, Brno, NESEHNUTÍ, Brno, 2001, s. 35-39, ISBN 80-238-6832-2.
- SZCZYRBA, Z. 2002. *Současný stav maloobchodní sítě v Olomouci*. Analytická studie a výzkumná práce, Magistrát města Olomouce, Olomouc. 2002, s. 18.
- TOLMÁČI, L. – LAUKO, V. – KRIŽAN, F. 2005. Development of the network of super and hypermarkets in Slovakia after 1990 and its accessibility. In *Sammelband (Hsg. Zsilincsar): Neue Einzelhandelstrukturen am Rande von Kleinstädten*, Tagung Forschungssechseck Hartberg 15.-16. 10.2004. Institut für Geographie und Raumforschung Karl-Franzes-Universität Graz. 2005, s. 29-44, ISBN 3-901236-02-3.
- TREMOŠOVÁ, M. 2009. *Maloobchodná sieť mesta Nitra v rokoch 1992-2008*. Dizertačná práca, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského, Bratislava, 2009, 111 s.

CHANGES IN SPATIAL DIFFERENTIATION OF RETAIL NETWORK IN NITRA TOWN DURING 1992-2011

Summary

Based on these results it can be concluded that the development of the spatial structure of the retail network of the city of Nitra, evaluated on the basis of surface parameter is strongly influenced by population catchment area. For that we are having a good deal of simplification considered different areas. We also possible during the period observed growth differences in the size of the planar parameter between neighborhoods. There is a significant concentration in a few urban areas, with the remainder reporting this area has a very low value. We believe that such a development of the retail network is not unique to the city of Nitra, but in broad terms it will be identified in other Slovak cities. We assume that the above changes in the retail sector are inevitably also reflected in the change of traffic flows, the gradual transformation of urban structures, not least in the shopping behavior of the population, extending to the other, especially leisure time activities. Therefore, we consider this assessment retail network as an important part of SEAs. The results may not only scientific cognition but often purely practical use not only in local politics and territorial management but also businesses.

RNDr. Miroslava Trembošová, PhD.

Katedra geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre

Trieda A. Hlinku, 949 74 Nitra

E-mail: mtrembosova@ukf.sk

RNDr. Peter Tremboš, PhD.

GEOINFO Piešťany

E-mail: peter.trembos@gmail.com